České stálé rozhodčí soudy jako jediná záruka spravedlivého rozhodčího řízení?

Michael Kania

„Právo by mělo být služebnicí spravedlnosti, ne její paní." - William Blackstone

I. Úvod

Rozhodčí řízení si jako jedno z nejčastějších alternativních řešení sporů i v dnešní době udržuje globální popularitu, což se odráží v neustále rostoucím počtu arbitráží a rozhodčích řízení po celém světě.[1] S tím, jak tato forma řešení sporů nabývá na významu, se stává klíčovým i právní rámec, který ji řídí. Autor zdůrazňuje, že vnitrostátní zákony by měly přispívat k vytvoření mezinárodně příznivého prostředí pro různé typy arbitráží. Je tomu ale v České republice skutečně tak?

II. Proč jsou arbitráže stále nedílnou součástí právního světa?

Důvodů, proč jsou arbitráže velmi důležitým způsobem řešení sporů, je hned několik. Kromě obecných **výhod**, které v sobě arbitráže v samotném procesu vedení sporu nesou (a které budou dále rozvedeny), je nejprve nutno podtrhnout nenahraditelné mezinárodní postavení tohoto institutu. Běžně jsou totiž arbitráže využívány třeba v mezinárodních obchodních řízeních (*commercial dispute resolution*) dvou podnikatelů (B2B) či v mezinárodních investičních řízeních (typicky B2G). Je tomu tak, protože arbitráž v sobě inherentně zahrnuje jednu velkou výhodu, které mohou strany využít hned před samotným začátkem projednávání sporu – výběr osob rozhodců a místa vedení sporu. To zajišťuje kýženou nezávislost procesu, která by mohla být narušena nepřiměřeným nadržováním národních soudů domácí straně sporu. Rozhodcem může být vybrán skutečný světový expert na danou problematiku, což zajišťuje stranám jmenovat skutečná esa nejen ze soudnictví, ale i z advokacie, akademické sféry, managementu velkých společností či třeba z oblasti technologií. Podmínky pro výkon funkce rozhodce totiž bývají obecně mnohem mírnější než podmínky, které musí splnit např. soudce v běžném soudním procesu (složení justičních zkoušek, vysokoškolské právnické vzdělání atd.). Nemůže se tak stát (nebo je minimálně velmi nepravděpodobné), že by strany soudil člověk, kterého ani jedna strana nerespektuje a který danému oboru nerozumí.

Při řešení soukromoprávního sporu by mělo být respektováno, jakým způsobem si strany přejí svůj spor vyřešit. Považuji za problematické, pokud by tento proces byl příliš rigidní a stát by se snažil

[1] Born, Miles. *Global trends in international arbitration*. Wilmer Cutler Pickering Hale and Dorr LLP.

zavádět nadměrný dohled v této oblasti, což by mohlo snížit motivaci stran spor aktivně řešit. Autor je toho názoru, že stát by měl poskytnout pouze základní mechanismy dohledu nad řešením těchto sporů.

Další výhody rozhodčího řízení totiž ukazují, nakolik jsou arbitráže odlišné a flexibilnější oproti standardním procesům před soudy.

První výhodou je rychlost řízení. Tím, že je arbitráž v zásadě jednoinstanční[2], odpadá nešvar nekonečného odvolávání (někdy dokonce dovolávání) neúspěšné strany. Spor, který by se jinak vedl několik let, tak může skončit za podstatně kratší dobu. Nutné je ovšem uvést, že i přes to arbitráž neslouží jako „institut rychlé spravedlnosti", který by snad neuvědoměle a neuváženě rychle rozhodoval. I v arbitrážích totiž existují spory, které se vedou i několik let – zejména je tak ale v případech, kdy je samotný případ velmi komplikovaný a příliš rychlé řešení by nemuselo být ani v zájmu stran. Příkladem nám mohou být data z mezinárodního prostředí.

Medián délky vedení sporu u významných arbitrážních institucí je zhruba v rozmezí od 22 měsíců (ICC – International Chamber of Commerce) do 11,7 měsíců (SIAC – Singapore International Arbitration Centre)[3]. Délka běžných řízení u federálních soudů v USA se přitom v roce 2019 u občanskoprávních sporů šplhala nad 27 měsíců.[4] Je přitom důležité zmínit, že v případě stálých arbitrážních mezinárodních institucí byla délka vedení sporu tím vyšší, čím vyšší byla samotná hodnota sporu.[5] Nejdelší pak byly spory s hodnotou nad 100 milionů dolarů. [6]

Rozhodčí řízení taktéž provází zásada neformálního jednání. To můžeme vidět např. v § 6 odst. 1 Řádu Rozhodčího soudu při hospodářské a agrární komoře ČR – pravděpodobně nejznámějšího českého stálého rozhodčího soudu. Toto ustanovení stanovuje, že skutkový stav potřebný pro rozhodnutí sporu by měl být zjištěn „*bez zbytečných formalit*". V praxi to pak znamená, že se jednání mohou odehrávat i jinde než v soudní síni (v „běžných" zasedacích místnostech, potenc. i online), rozhodci mohou postupovat flexibilněji (třeba hovořit se stranami během jednání více napřímo – k tomu dochází z autorovy pracovní zkušenosti u tohoto Rozhodčího soudu velmi často), a dokonce i rozhodovat některé procesní i faktické otázky s menší vázaností k jinak

[2] Kubíček, Marek. K *K rozhodčímu řízení v České a Slovenské republice*. Advokátní deník. Dostupné z: https://advokatnidenik.cz/2022/06/07/k-rozhodcimu-rizeni-v-ceske-a-slovenske-republice/
[3] MoloLamken LLP. *What is the median length of an international arbitration? And how does thata compare to litigation in the U.S. federal courts*? Dostupné z: https://www.mololamken.com/knowledge-what-is-the-median-length-of-an
[4] ibidem
[5] Aceris Law LLC. Mezinárodní arbitrážní zdroje. *Doba trvání rozhodčího řízení*. Dostupné z: https://www.international-arbitration-attorney.com/cs/the-duration-of-arbitration/
[6] ibidem

přísným soudním pravidlům.[7] To ovšem často není respektováno soudy při přezkumu rozhodčích nálezů, kdy tyto často neváhají rušit rozhodčí nálezy právě z důvodu nedostatečné formálnosti.[8] Soudům ale přitom nedochází, že právě neformálnost je jedním z kogentně stanovených imperativů ovládajících rozhodčí řízení.

III. STÁLÉ ROZHODČÍ SOUDY – UŽITEČNÉ INSTITUCE NEBO HLINĚNÍ GOLEMOVÉ ARBITRÁŽÍ?

Stálé rozhodčí soudy jsou dle dikce zákona o rozhodčím řízení rozhodčí instituce zřízené podle českých zákonů v České republice. Odlišují se tak a neměly by být zaměňovány se zahraničními stálými institucemi, které dle českého práva určitě založeny nebyly a ani v Česku nesídlí (jako je třeba dříve zmíněný ICC). To je pro pozdější hlavní analýzu této eseje velmi důležité.

Podle § 13 tohoto zákona mohou být stálé rozhodčí soudy totiž zřízeny pouze zákonem či **výslovným** připuštěním zákonem jiným. To ovšem obecně neznamená, že tyto organizace mají veřejnoprávní charakter[9].

V České republice jsou momentálně činné 3 stálé rozhodčí soudy. Těmi jsou Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (RS HKAK), Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha, a. s. (RS BCP) a Mezinárodní rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze (PRIAC). Všechny tyto soudy vydaly zároveň i své řády.[10]

Je taktéž zajímavé poznamenat, že některé tyto soudy spolu byly v minulosti ve sporu. Městský soud v Praze nedávno judikoval, že RS HKAK se dopustil nekalé soutěže, protože nechal publikovat článek, ve kterém osočil PRIAC z protiprávního jednání. To mělo údajně spočívat v tom, že PRIAC měl vyvolávat dojem, že rozhoduje majetkoprávní spory přesahující jeho zákonnou kompetenci a dopouští se tím nekalých praktik[11].

Tento příklad dokazuje, že mezi těmito soudy logicky panuje určitá soutěž o „zákazníky“ – strany sporu. Soudy totiž, jak je zmíněno výše, nemají veřejnoprávní charakter a nemohou se spoléhat na financování státem. Financovány jsou z velké části z poplatků z rozhodčího řízení, které platí strany sporu – jejich fungování je tak do jisté míry závislé na počtu řízení každý rok. Z tohopak

[7] Henke&Williams. *Arbitrations: What you need to know*. Dostupné z: https://www.henkelawfirm.com/blog/mediation-and-arbitration/arbitrations-what-you-need-to-know/
[8] Bělohlávek. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Zákon o mezinárodním právu soukromém (vybraná ustanovení)*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 628
[9] Bělohlávek, op.cit. s. 454
[10] Bělohlávek, op.cit. s. 457
[11] *Spor dvou největších stálých rozhodčích institucí: Průlomový rozsudek ve „válce soudů“.* Portál Česká justice. Dostupné z: https://www.ceska-justice.cz/2022/11/spor-dvou-nejvetsich-stalych-rozhodcich-instituci-prulomovy-rozsudek-ve-valce-soudu/

pramení typická marketingová aktivita těchto stálých rozhodčích soudů[12], které nabádají veřejnost, aby využila jejich služeb. Podobnou snahu o co největší počet sporů bychom u běžných českých soudů asi těžko pohledali.

Proč by ale strany vůbec měly vyhledávat řešení sporu u jednoho ze stálých rozhodčích soudů? První výhodou je jistá institucionalizace procesních pravidel v řádech stálých soudů. Tyto jsou pro strany určitě výhodné, neboť při kontraktaci nemusí složitě všechna tato pravidla dojednávat.

Druhou výhodou může být jakési „prověření“ schopností rozhodce stálým rozhodčím soudem. Tím, že je daný rozhodce zapsán na seznamu rozhodců, který daná instituce spravuje, musela tato osoba zákonitě projít určitým procesem výběru, což může zvýšit důvěru stran v jeho schopnosti. Otázkou ale na druhé straně dozajista je, zda si strany tyto osoby při rozhodčím řízení ad hoc ve vlastním zájmu dopředu samy tak či tak neprověří. Další pochybnosti může vyvolat i fakt, že se na seznamu rozhodců (i v těchto chvílích) objevují osoby, které byly vyškrtnuty z evidence ČAK, či proti nim bylo vedeno trestní řízení. Je tak nakonec věcí integrity každého jednotlivého rozhodčího soudu, jaké procesy výběru svých rozhodců nastaví a jak bude kontrolovat jejich práci. Zajímavou „fúzi“ možnosti volby vlastního (nezapsaného) rozhodce ve svém řádu stanovuje kupříkladu RS HKAK. V § 3 odst. 1 totiž umožňuje svému předsednictvu přijmout do řízení i nezapsaného rozhodce (tedy ad hoc rozhodce) – tento však nesmí působit jako předseda senátu či jako rozhodce jediný.

Výhodou oproti řízení ad hoc je určitě i administrativní aparát, který je užitečný zejména při doručování či kontrole lhůt.

Při hodnocení rozhodčích doložek stran odkazujících na určitý stálý rozhodčí soud zaujímá česká praxe benevolentní a vstřícný postup, kdy i v případě nepřesného označení je doložka hodnocena podle skutečné vůle stran. Je tak tomu dle názoru autora této eseje i díky tomu, že v praxi jsou tyto doložky (často i standardizované) velmi často psány chybně.[13] Je tak zachován základní princip soukromého práva, kdy se v první řadě zákonodárce snaží (v mezích zákona) vyhovět společné vůli stran.

Velmi důležitý je ovšem zejména poznatek s tímto související. Ustanovení § 13 odst. 3 Zákona o rozhodčím řízení totiž v souladu s ustanovením §19 odst. 4 tohoto zákona stanovuje (nutno říci vyvratitelnou domněnku)[14], že **<u>při sjednávání pravidel v rozhodčí doložce stačí pouhý odkaz na jméno daného stálého rozhodčího soudu bez potřeby doslovné inkorporace řádu daného</u>**

[12] Linkedin RS, web RS
[13] Bělohrádek 457
[14] Bělohrádek 459

soudu (který v sobě nese pravidla, která jsou alfou a omegou pozdějšího rozhodčího řízení). Opačná praxe by dle autorova názoru vedla k obrovskému množství nevhodně sjednaných rozhodčích doložek a zbytečně přepjatému formalismu. Rozumně uvažující strany smlouvy si musí být vědomy toho, že pokud se chtějí podřídit rozhodčímu řízení určité instituce, logicky to s sebou nese i dodržení procesních podmínek stanovených jednotlivými řády těchto stálých soudů. Argumenty, že při přímém nepřiložení těchto podmínek (tedy řádu RS) nemůže být strana s těmito pravidly seznámena, jsou dle zákonodárce liché, neboť je v textu §13 odst. 3 stanovena povinnost stálých rozhodčích soudů uveřejnit své řády ve veřejně přístupném Obchodním věstníku.

Naopak, pouhý odkaz na pravidla ustanovená řádem RS automaticky neznamená založení pravomoci samotného stálého rozhodčího soudu (za použití věty první § 19 odst. 4).[15] To je opět velmi logické. Strany si mohou přát vést vlastní rozhodčí řízení bez nutnosti výběru rozhodců ze seznamu dané rozhodčí instituce a bez nutnosti podrobení se administrativě daného soudu. Pouze tak využijí daná pravidla (která, jak zmíněno výše, bývají opravdu poměrně komplexní a dostačující k řádnému procesu).

Problém může teoreticky nastat v případě, kdy by daný řád obsahoval pravidla, která nemohou být aplikována bez ustanovení rozhodců pouze dané rozhodčí instituce. Literatura na řešení těchto sporů nenabízí jednotné interpretační pravidlo, a dané případy se tak musí posuzovat individuálně.[16] Autor eseje si ale nemyslí, že by tato komplikace měla bez dalšího vést k neplatnosti celé rozhodčí doložky. Jednodušším východiskem (které by bylo ku prospěchu obou stran) by bylo použití daného řádu s výjimkou takovýchto neuskutečnitelných ustanovení. To za předpokladu, pokud by nepoužití takových pravidel, tedy jakési jejich vymazání, neznemožňovalo použití pravidel ostatních. Tedy jinými slovy – kdyby tato pravidla byla od ostatních pravidel v řádu **oddělitelná**.

Lze tak uzavřít, že stálé rozhodčí soudy v České republice reprezentují pevně zakotvenou institucionalizaci rozhodčích řízení. Navzdory existenci svých řádů, které detailně upravují procesní aspekty jednání před těmito soudy, nelze tvrdit, že jsou jedinými dostupnými prostředky pro řešení sporů formou arbitráže v České republice. Existuje rozmanitá paleta alternativních možností pro řešení sporů touto cestou (zejména formou ad hoc řízení), což dodává flexibilitu a výběr stranám účastnícím se arbitrážních procesů v naší zemi. Omezování stran sporu ve výběru jiných rozhodčích institucí zákon o rozhodčím řízení nijak nepředpokládá. Stálé rozhodčí soudy by

[15] Bělohrádek, op. cit., s 458
[16] Ibidem

tak měly být vnímány spíše jako skvělý pomocník než jako „hliněný golem“ arbitráže, který brání stranám v řešení sporu jinými cestami.

IV. Tam, kde to všechno začíná – Rozhodčí doložky a jejich hodnocení

Aby strany mohly pomýšlet na vedení svého sporu formou arbitráže, musí svým jednáním (souhlasem) pravomoc tohoto procesního institutu založit. Činí tak obecně rozhodčí smlouvou, která mívá formu rozhodčí doložky. Je typicky uzavírána již při uzavření hlavní smlouvy, kdy ještě žádný reálný spor mezi stranami neexistuje.[17] Její konstrukce a uznatelnost je tak naprosto zásadní pro pochopení skutečného úmyslu stran ve sporném procesu, a tedy i pro způsob vedení arbitráže. Přístupy jednotlivých států k povaze rozhodčí smlouvy jsou přitom natolik odlišné, že bylo od její společné unijní úpravy v jednom z nejdůležitějších předpisů mezinárodního práva soukromého – Nařízení Řím I – upuštěno.[18]

Jedním z principů, který je ovšem neoddělitelně s tímto typem ujednání spjat (a tedy je na něm mezinárodní shoda), je princip separace. Tento princip stanovuje, že se rozhodčí doložka zkoumá nezávisle na tom, zda je hlavní smlouva (ke které je právě tato doložka většinou připojena) platná, či ne. [19] Autor dodává, že opačný výklad by přitom vedl k nechtěným situacím, kdy by o samotné neplatnosti smlouvy nemohl rozhodčí senát rozhodnout, neboť by tím zneplatnil i založení své vlastní příslušnosti.

Důležitá je taktéž problematika možnosti hodnocení rozhodčích doložek různými právními řády. Jak je v mezinárodním prostředí běžné, zdaleka ne všechny smlouvy, které uzavře český subjekt, se budou řídit právem českým. Kolizní problematika je řešena zejména v § 117 o mezinárodním právu soukromém – ZMPS. Tento paragraf ve svém prvním odstavci stanoví, že přípustnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle českého právního řádu. Ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy se pak posuzují podle právního řádu státu, v němž má být vydán rozhodčí nález. Tato pravidla pak doplňuje odstavec druhý, který řeší samotnou formu rozhodčí smlouvy. Tento odstavec pak stanoví, že v tomto případě platí opět právo rozhodné pro ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy.

Onou přípustností v prvním odstavci přitom myslí zákon **arbitrabilitu**. Ta určuje, zda je vůbec ve sporu možno vést rozhodčí řízení, tedy zda vůbec je přípustné danou věc svěřit rozhodčímu řízení namísto jinak příslušných orgánů veřejné moci (zpravidla soudů). Subjekty vázané českým ZMPS

[17] Rozehnalová. *Právo mezinárodního obchodu včetně problematiky mezinárodního rozhodčího řízení.* 4.vydání. s. 427

[18] Guiliani, Legarde. *Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations, O. J. 1980, C 282/1 (Comment on the Article 1)*. EUR-Lex.eu, 1980, ¶ 5.

[19] Rubino-Sammartano. *International Arbitration: Law and Practice*. The Hague: Kluwer Law International, 2001, s. 229

(ať již soudy či rozhodci, resp. rozhodčí tribunály se sídlem v ČR) musejí tuto otázku vždy posoudit podle českého práva, tedy podle zákona o rozhodčím řízení. Ten stanoví, že arbitrabilní spor je takový majetkový spor, ve kterém lze uzavřít smír.[20] V posledních letech taktéž došlo k omezení využitelnosti rozhodčího řízení ve spotřebitelských sporech (zejména v souvislosti se zneužívám rozhodčích doložek). ZMPS tedy otázku arbitrability podrobuje jednostranné kolizní normě ve prospěch legis fori (tedy práva sídla soudu) a nepřipouští ani možnost, že by si strany zvolily rozhodné právo jiné. V praxi to znamená, že pokud bude např. český soud konfrontován s námitkou existence rozhodčí smlouvy ve prospěch rozhodčího tribunálu se sídlem v zahraničí, bude přípustnost této rozhodčí smlouvy bez výjimky posuzovat podle českého práva. Mělo by tedy být bez problému možné, aby si strany vzájemně ujednaly pravomoc zahraničního rozhodčího orgánu (i kdyby obě strany pocházely z České republiky) – spor ale musí být arbitrabilní podle práva českého. [21]

Ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy jsou zkoumány dle právního řádu státu, v němž má být vydán rozhodčí nález. Toto místo je zkoumáno z právního, nikoliv faktického hlediska – nezáleží tak, na jakém místě skutečně jednání fyzicky probíhá.[22] Ostatními náležitostmi se rozumí třeba otázka existence souhlasu stran s rozhodčí smlouvou a její věcnou platností, tedy zda skutečně ve vztahu k rozhodčí smlouvě existuje shodný projev vůle stran (zda rozhodčí smlouva vůbec existuje) a zda nedošlo k omylu, podvodu, nepřiměřenému nátlaku či jinému jednání, které má podle rozhodného práva vliv na (ne)platnost, resp. (ne)účinnost rozhodčí smlouvy. Budou sem spadat i otázky určitosti a srozumitelnosti rozhodčí smlouvy.[23]

Forma rozhodčí smlouvy se tedy, jak již bylo zmíněno, řídí stejným právem jako ostatní náležitosti rozhodčí smlouvy. § 117 ZMPS k tomu ovšem přidává pravidlo, které v praxi může pomoci k platnosti (uznání) formy těchto smluv – říká totiž, že stačí, když jsou splněny podmínky pro formální platnost v místě, kde došlo k projevu vůle. Formou rozhodčí smlouvy přitom rozumíme jakoukoliv její vnější manifestaci, kterou rozhodné právo požaduje k její (formální) platnosti. V praxi půjde typicky o požadavek písemné podoby rozhodčí smlouvy či třeba požadavek úředního ověření.

Zde je nutné se pozastavit nad na první pohled zbytečně striktní úpravou ZMPS, která znemožňuje stranám volbu práva pro otázky platnosti rozhodčí smlouvy (a zejména arbitrability). Je nutné si ovšem uvědomit, že tento zákon a jeho úprava nemusí být vždy použit. Typicky v případě

[20] Bříza. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 684.)
[21] Ibidem str. 685
[22] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010
[23] Bříza, op. cit., str. 685

mezinárodních smluv (které jsou v tomto oboru často sjednávány) tak bude tato spíše striktní „česká“ úprava upozaděna. Již bylo řečeno, že nařízení EU se unifikaci spíše vyhýbala (Brusel Ibis i Řím I tuto problematiku dokonce explicitně ze své úpravy vylučují). Česká republika je ale spolu s většinou států Evropy (výjimkou je třeba Velká Británie[24]) smluvní stranou např. **Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži**. Tato úmluva se vztahuje na rozhodčí smlouvy uzavřené za účelem urovnání sporů osobami, které při uzavírání smlouvy měly svůj obvyklý pobyt nebo své sídlo v různých smluvních státech. Co je podstatné, tato úmluva umožňuje posuzovat celou rozhodčí doložku podle práva, jemuž strany podrobily svou rozhodčí smlouvu. Existuje zde ovšem jistý korektiv – soud při přezkumu **může** odmítnout uznání rozhodčí smlouvy, jestliže podle práva jeho státu spor nemůže být podroben rozhodčímu řízení (tedy nesplňuje podmínky arbitrability)[25]. Celá věc je tak závislá na posouzení daného soudu, který v tomto případě má na výběr doložku uznat, či ne.

Dle názoru autora by soudy měly k této možnosti přistupovat maximálně restriktivně. Zaprvé je v podobných mezinárodních smlouvách poměrně běžné, že je v pravidlech umístěna jakási „úniková doložka“, která má zmírnit obavy potenciálních smluvních států a ponechat jim právo veta v pro ně citlivých záležitostech. Úmluva se tak stává snesitelnější a schůdnější pro větší počet států, čímž je zajištěn vlastně úspěch celé Úmluvy. Kdyby tato pravidla ale měla být konstantě zneužívána, nastává otázka, zda přistoupení k těmto úmluvám má vůbec smysl. Přistoupením Česká republika jasně deklarovala benevolentnější přístup k hodnocení rozhodčích doložek, což soudy při svém rozhodování zkrátka musí zohledňovat. Jednou z mála výjimek by, dle autora, mělo být třeba trvání na hodnocení neplatnosti rozhodčích doložek u určitých případů spojených se spotřebitelskými smlouvami. Jinde to ale relevantní opodstatnění nemá.

V. Analýza § 19 odst.4 zákona o rozhodčím řízení. Neprostupná překážka k řízení před mezinárodními rozhodčími institucemi?

Zákon o rozhodčím řízení nepředepisuje (a ani nemá za úkol předepisovat) všechna konkrétní procesní pravidla a postupy v rozhodčím řízení. To jde ruku v ruce s moderním pojetí rozhodčího řízení, které můžeme vidět i v jiných státech (např. ve Švýcarsku). Autonomie účastníků a rozhodců při utváření procesních pravidel je tak limitována v zásadě primárně požadavkem spravedlivého (řádného) procesu jako takového. Je běžnou mezinárodní praxí, že si strany mohou

[24] United Nations treaty collection: Digital depositary. 2. European Convention on International Commercial Arbitration. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&clang=_en

[25] Čl. VI Úmluvy

samy zvolit, jakými procesními pravidly se jejich spor bude řídit – ať již pravidly vytvořenými stálými rozhodčími soudy, profesními sdruženími nebo pravidly, která si samy strany vytvoří.[26]

Dohoda stran o konkrétních postupech v řízení (tedy i vymezení rámcových procesních pravidel pro arbitráž) může být obsažena v samotné rozhodčí smlouvě i jiné dohodě, která je uzavřena před i po zahájení řízení. I tady ovšem vidíme určité limity při tvorbě těchto pravidel. Rozhodování v rozhodčím řízení se liší od obecných soudů svou vysokou individualizací a mocí svěřenou a založenou stranami, proto nelze *automaticky* přiznat rozhodci stejné pravomoci, jaké mají soudci běžného soudu. Takové pravomoci by mohly být uplatněny pouze na základě výslovné dohody stran nebo statutu stálého rozhodčího soudu.[27] Celkově tedy lze konstatovat, že dohoda stran v rozhodčí smlouvě ohledně určitého postupu v řízení hraje klíčovou roli a má dramatický vliv na pravomoci rozhodčího senátu nebo jediného rozhodce od samého začátku rozhodčího procesu.

Rok 2012 s sebou přinesl novelu zákona o rozhodčím řízení právě v novém odst. 4 § 19. Tento stanoví, že:

Strany mohou určit postup také v pravidlech pro rozhodčí řízení, pokud jsou k rozhodčí smlouvě tato pravidla přiložena. Použití řádu stálého rozhodčího soudu tím není dotčeno.

Už z přímé textace tak nemůže být pochyb o tom, že strany mohou i nadále využívat standardizovaná pravidla rozhodčích institucí, jako jsou třeba řády českých stálých rozhodčích soudů či jakýchkoliv jiných rozhodčích institucí. To (prozatím) platí jak pro jednání před těmito stálými rozhodčími soudy, tak i v řízení před ad hoc rozhodci.[28]

Podstatou tohoto ustanovení je potvrzení, že rozhodčí smlouva, jež je obecně vnímaná jako procesní smlouva, vyžaduje širokou aplikaci předpisů a principů smluvního práva hmotného. Ustanovení týkající se použití standardizovaných pravidel pro řízení přitom lze chápat jako analogii k obchodním podmínkám nebo obecným smluvním podmínkám.

Pro pochopení účelu tohoto ustanovení je nutné si uvědomit, proč k této novele vůbec došlo. Novela totiž reagovala na velký problém při rozhodčích jednáních u spotřebitelských smluv, kdy byli spotřebitelé, jakožto slabší smluvní strany, obětí zrychlených rozhodčích jednání, ve kterých nemohli (nebo neuměli) dostatečně chránit svá práva. Zákon tak reaguje tím, že stranám klade vyšší nároky na to, jak pravidla v rozhodčím řízení platně stanovit. Podle důvodové zprávy k této

[26] Bělohlávek, op.cit. s.625
[27] Ibidem, s.626
[28] Ibidem, s. 646

novele se dokonce kladou nároky vyšší, než jaké se kladou při přikládání obchodních podmínek u jiných smluv se spotřebitelem – „*Podle určitých procesních pravidel je možné postupovat pouze tehdy,* ***pokud budou přiložena k rozhodčí smlouvě****. Nastavuje se tedy režim přísnější než u všeobecných obchodních podmínek, kterým je tento instrument nejblíže. To je opodstatněno důsledkem, kterým je vykonatelný rozhodčí nález.*“[29] Tato velice přísná úprava má přitom platit primárně na rozhodčí smlouvy sjednané ve prospěch rozhodců ad hoc, neboť právě při těchto jednáních se strany podle zákonodárce nemohly dozvědět, jaká procesní pravidla jsou ve sporu založena. U stálých rozhodčích soudů tento problém údajně nenastává, protože, jak řečeno výše, tyto mají povinnost zveřejňovat svůj řád, kde jsou procesní pravidla stanovena v obchodním věstníku (§ 13 odst.2 zákona o rozhodčím řízení), jenž je veřejně dostupný. Pro založení procesních pravidel u rozhodců ad hoc tak nebude stačit pouhý odkaz na text těchto pravidel či jeho pramen. Výsledkem této novely má být možnost stran přečíst si dané podmínky zároveň se smlouvou. Podmínky by tedy měly být ke smlouvě fyzicky přiloženy či přímo do smlouvy inkorporovány.[30]

To vede k závěru, kde je **fyzické** připojení procesních podmínek skutečně nepřekročitelnou hranicí ve sporech vedených ad hoc rozhodci. To ale dle autora zaprvé daný problém, který se toto zpřísnění snaží zmírnit, neřeší, a zadruhé ani není v souladu s dnešním moderním způsobem kontraktace.

Proč fyzické připojení procesních podmínek problém neseznámení se jedné strany s jejich obsahem neřeší, je jasné. Při připojení těchto podmínek má autor za pravděpodobné, že by se připojovaly v podobném či stejném formátu jako obchodní podmínky – byly by tedy zařazovány jako poslední strany smlouvy či jako samostatná příloha smlouvy psaná drobným písmem. Tím spíš pak tehdy, budou-li tato procesní pravidla delší než samotná hlavní hmotněprávní smlouva zakládající hlavní právní vztah. Příkladem mohou být procesní pravidla ICC, jedné z nejznámějších mezinárodních rozhodčích institucí. Tato pravidla se skládají z celkem 43 článků a 6 příloh, které se dále skládají z dalších 35 článků a schémat. Je pak skutečnou otázkou, nakolik strany budou k jednodušším smlouvám poctivě tisknout třeba dalších 20+ stránek textu. Výsledek pak, dle názoru autora, bude takový, že se z těchto procesních pravidel stane jen další „odklikávací“ součást smlouvy, kterou si stejně prakticky nikdo číst nebude (jak je tomu typicky u spotřebitelských obchodních podmínek), a bude bez protestů či pozornosti odsouhlasena. Cíl zákonodárce, tedy seznámení všech stran s těmito pravidly, tak zůstane nenaplněn.

[29] Důvodová zpráva k zákonu č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
[30] Bělohlávek, op. cit., s. 647

Zadruhé dle názoru autora zákonodárce nevidí jasný trend v moderní kontraktaci a obecně chování stran při smluvním procesu. Autor upřímně nechápe, proč by v hlavní smlouvě neměl stačit pouhý odkaz na uvedená pravidla (například na webové stránky). V dnešní moderní době by snad neměl být problém pro jakoukoliv stranu si v případě zájmu následně daná pravidla najít. Problémem by nemusela být ani situace, kdy by daný odkaz nefungoval či byl chybný. Stačilo by pak jen, aby zákonodárce zákonem převrátil důkazní břemeno v potenciálních sporech ve prospěch strany, která by se odvolávala na chybějící podmínky/špatný odkaz. Pro instituci, či obecně druhou stranu, by pak mělo být snadné dokázat, že daný odkaz v daném čase fungoval a na jaké konkrétní podmínky odkazoval (pokud by samozřejmě byla v právu).

Tato logika by podle autorova názoru měla platit tím spíše u odkazu na pravidla prestižních mezinárodních arbitrážních institucí (ICC, ICDR, HKIAC, LCIA, SIAC), jejichž procesní pravidla jsou samozřejmě veřejně dostupná taktéž. Jedná se přitom o podobné instituce s podobnými procesními pravidly i administrativním aparátem jako v případě stálých rozhodčích soudů – jen ve větším. Přesto ale zákonodárce nepochopitelným způsobem zvýhodňuje pouze tyto tři stálé rozhodčí soudy. Ano, zákonodárce sice může argumentovat tím, že tyto soudy vznikají pod jeho určitým dohledem (na základě zákona), nicméně to nemůže vést k tak velkému znevýhodnění institucí jiných. Tím spíše institucí, které jsou mezinárodně uznávané, fungují dlouhodobě a svým aparátem se řadí do absolutní profesionální špičky světa arbitráže.

I z praktického hlediska bude přece odkaz na mezinárodně uznávané dokumenty rozhodčí instituce působit pro strany při sjednávání rozhodčí smlouvy dostatečně bezpečně. Naopak, z pohledu mezinárodních obchodních vztahů může působit snad až nedůvěryhodně, kdyby jedna strana připojovala stovky a stovky vět procesních pravidel těchto institucí do těla či příloh smluv. Myšlenky nejednoho racionálně uvažujícího zahraničního podnikatele by se mohly upnout k tomu, že druhá strana v podmínkách něco pozměnila, že zkrátka nejsou stejné jako ty oficiálně vydané. Proč by se přece jinak nespoléhal na pouhý odkaz na tato pravidla, na odkaz, který je zabezpečován a aktualizován těmito prestižními institucemi? Nemůže obstát ani „nevýhoda“ těchto institucí v tom, že nemají svá procesní pravidla uveřejněna v obchodním věstníku. S tím sice zákon spojuje důvěru v české stálé rozhodčí soudy, musíme ale reflektovat právní realitu. Kolik smluvních stran si při odkazu na procesní pravidla českých stálých rozhodčích soudů jejich konkrétní znění vyhledala v obchodním věstníku a kolik z nich na webových stránkách daných institucí? Dle autora převáží spíše jednoduchost a přímost.

Zákonodárce by tak měl vysvětlit, proč nevěří těmto široce uznávaným rozhodčím institucím a proč v případě českých stálých rozhodčích soudů pouhý odkaz na webové stránky stačí, kdežto u jiných (nutno říci prestižnějších) organizací tomu tak není.

Tady ovšem problémy § 19 odst. 4 zákona nekončí.

Tato úprava nezohledňuje případy, kdy se strany dohodnou na postupu v řízení až po samotném podepsání rozhodčí smlouvy. To je obecně možné a potvrzené jak zněním odst. 2 a 3 daného ustanovení, tak i judikaturou[31][32]. Byť tak z § 19 odst. 4 vyplývá, že ke sjednání obou dokumentů má dojít najednou, tento závěr porušuje autonomii stran v rozhodčím řízení i samotný smysl § 19. To jen zvyšuje až absurdní formální zátěž pro strany a pochopitelnou nejistotu, která dle autora povede k tomu, že bude spousta procesních ujednání o postupu v řízení uzavírána v rozporu s momentálním zákonným ustanovením.

Další potenciální nemilou situaci přináší problém analogických odkazů na řády stálých rozhodčích soudů, pokud ovšem není ve sporu zároveň sjednána jejich pravomoc. Komentářová literatura stanovuje, že se v těchto případech zjednodušené odkazování (tedy třeba jen formou webu) zřejmě nepoužije.[33] Autorův osobní názor se liší. Judikatura podle něj v budoucnosti dovodí, že není problémem, když sama rozhodčí instituce nebude spor rozhodovat, pokud její procesní pravidla splňují hlavní podmínku, o kterou zákonodárce opírá svůj odlišný přístup k těmto procesním pravidlům – tedy publikaci v obchodním věstníku. Odlišný výklad by byl opět zbytečně přísný a proti naprosto jasné vůli stran.

Hrozí také jiný problém – některé stálé rozhodčí soudy totiž nedovolují, aby byly v řízení ad hoc použity jejich řády či procesní pravidla. Odůvodňují to třeba specifiky vlastního přezkumu rozhodčích nálezů, které jsou vydány podle specifických pravidel specifickými arbitry. To je příklad třeba již zmíněného ICC. Na jednu stranu to zřejmě je snaha o co nejvyšší kontrolu řádného plnění těchto pravidel, zároveň jsou na místě ale i otázky oprávněnosti jistého monopolu instituce na dané procesní postupy. Co hůř, v českém případě by podobný přístup některé ze stálých rozhodčích institucí znamenal vyhrazení kontraktační výhody (tedy toho, že ve smlouvách bude stačit pouhý odkaz na daná ustanovení) pouze pro spory rozhodované právě těmito institucemi. K tomu ale, dle autorova názoru (i důvodové zprávy), smysl § 19 rozhodně nesměřuje. Zde je určitě spravedlivé poznamenat, že doposud žádný český stálý rozhodčí soud k podobné praktice nesáhl. Už jen pouhá zneužitelnost tohoto ustanovení ale opět ukazuje na nevhodnou úpravu odstavce 4.

[31] Např. Rozsudek NS sp. zn. 32 Odo 95/2006, z 28. března 2007
[32] Bělohlávek, op. cit., s. 647
[33] Bělohlávek, op. cit, s.648

Cestou, jak se tomuto ustanovení vyhnout, je dle autora využití jiného procesního rozhodného práva nežli práva českého. Jak již bylo zmíněno v bodu IV. této eseje, formální platnost rozhodčí smlouvy (kam tedy podle autorova úsudku patří i požadavek připojení procesních pravidel v určité **formě**) se řídí dle ZMPS právním řádem státu, v němž má být vydán rozhodčí nález, přičemž stačí, aby bylo učiněno zadost právnímu řádu místa nebo míst, kde došlo k projevu vůle.

§ 19 odst. 4 zákona o rozhodčím řízení se může nepříznivě projevit v mezinárodní obchodní praxi, a to zejména při přijímání standardizovaných smluvních podmínek v tomto prostředí běžných. Mnoho z těchto standardizovaných podmínek totiž obsahuje i pravidla procesní. Klasickým příkladem jsou smluvní podmínky FIDIC, globální standard široce využívaný i přesto, že nemá charakter obecně závazného mezinárodního právního aktu. FIDIC obsahuje nejen standardy pro technické aspekty, ale právě i mechanismy pro řešení sporů. V tomto případě se pak (bohužel) uplatní i § 19 odst. 4. [34]

Zákonodárce tak jde proti většinovému proudu v zahraničí a snaží se strany sporu touto právní úpravou spíše odradit od vedení rozhodčího řízení v Česku (či přesněji dle českých pravidel).

Důsledkem těchto omezení pak může být motivace subjektů, zejména pak v obchodních vztazích, volit zahraniční soudy a/nebo cizí stálé rozhodčí soudy jako místo řešení sporů. Tím není v České republice tvořeno přitažlivé prostředí pro řešení sporů formou arbitráže.

VI. Závěr

České stálé rozhodčí soudy nejsou, a ani snad nebudou, jedinou zárukou spravedlivého rozhodčího řízení. Vtěsnat tak komplexně upravenou problematiku arbitráží spolu s jejich monumentálním mezinárodním přesahem do pravomoci tří pořád spíše menších stálých rozhodčích soudů prostě není ideální řešení. Autor věří, že pravidlo obsažené v § 19 odst. 4 zákona o rozhodčím řízení tak bude novelou zrušeno (nejlépe), soudy v judikatuře zmírněno nebo, pokud to jinak nepůjde, v praxi co nejméně využíváno tím, že se strany sporu budou odklánět od řešení sporu v České republice. **Jakékoliv z těchto tří řešení zabrání pozdějšímu rušení rozhodčích nálezů v případech, kdy strany absurdní požadavky v § 19 odst. 4 nesplní**.

Pokud by snad sám zákonodárce neměl na věc stejný názor jako autor a zákon nezměnil, autor věří, že alespoň soudy již budou vykládat dané ustanovení s ohledem na mezinárodní povahu rozhodčích smluv. Formální podmínky sjednávání rozhodčí smlouvy/doložky by neměly být zbytečně komplikované. Tím spíš, když se jedná o takto hojně využívaný instrument. Jako

[34] Bělohlávek, op. cit., s. 649

tragickou bych hodnotil situaci, kdy by dva podnikatelé sjednali pravomoc expertních ad hoc rozhodců, kteří by se řídili procesními pravidly některé z renomovaných institucí, ale jejich rozhodčí nález by byl po vydání zrušen kvůli tomu, že v původní rozhodčí smlouvě nebylo přiloženo doslovné znění těchto pravidel. To lze označit jako definici přepjatého formalismu.

Pokud by ani soudy věc neviděly podobným pohledem, pak je zde ještě možnost se České republice a českým zákonům úplně vyhnout a zvolit místo projednávání sporu i rozhodné právo v jiné zemi. Otázkou ovšem bude, nakolik to pro strany v jednotlivých případech bude finančně náročné.

Přílišné formální požadavky na rozhodčí smlouvy jsou jako olověné boty, které brání arbitráži v rychlém a efektivním pohybu. Je na čase, aby se zákonodárce i soudy zamysleli nad modernizací a zjednodušením celého systému. V opačném případě se Česká republika stane méně atraktivní destinací pro arbitráže a ztratí tak svůj potenciál v oblasti mezinárodního obchodu. Spravedlnost by totiž neměla být uvězněna v labyrintu formalistických pravidel. Jedině tak můžeme posílit pozici naší země na mezinárodní arbitrážní mapě.

„Spravedlnost je slepá, ale formalismus je hluchý." - Robert Jackson

---